

**@ene pod {lemom?
U~e{ }e `ena u oru`anim
formacijama**

Koordinatorke: Luiza Morgantini i Neda Bo`inovi}

Na početku se Luisa Morganitini osvrnula na nedavnu raspravu u Italiji povodom zakona o učešću žena u vojsci, čime se Italija prilagođava široko rasprostranjenoj međunarodnoj praksi uključivanja žena u vojne sisteme, na razne načine.

Ovaj zakon su tražile i podržale brojne žene koje su u prethodnom periodu aktivno učestvovala u postizanju jednakih mogućnosti za muškarce i žene. Radi se, dobrim delom, o devojčkama koje unutar vojske traže mogućnost zaposlenja, dobrih zarada, ali su sa ideološkog stanovišta podstaknute motivima odbrane „domovine“. Pozivaju i se na te njih za emancipacijom i jednakopravnošću, iskazuju volju da se takmiče sa muškarcima unutar nove organizacije oružanih snaga koja vodi ka ukidanju obaveznog služenja vo-

jnog roka, ka profesionalizaciji vojske, upotrebi vrlo sofisticiranog oru`ja, kori-
{enju visokih tehnologija koje }e proi-
zvoditi smrt i uni{tenje na nau~an na~in.

Podr`avateljke ovog zakona tvrde da je prisustvo `ena u vojsci omogu}iti promenu same su{tine vojske, da }e je transformisati i „uriniti ljupkijom“ odbacuju}i izrazite forme autoritarne svesti, nasilja koje je oduvek pro`imalo mu{ki svet u okviru jedne takve hijerarhijske institucije.

Luisa je izrazila ube|enje da `ene ne mogu da promene vojsku; ve}, naprotiv, vojska }e promeniti `ene, primoravaju}i ih na sistem zasnovan na poslu{nosti, upra`njavanju sile, na disciplinu i strogom po{tovanju pravila. U tom smislu Luisa nam je ispri~ala da je nedavno videla

ameri~ki film „Vojnikinja D`ejn“. Film je do`iveo uspeh u Italiji. Da bi bila prihva}ena u vojsci, D`ejn mora da usvoji najgore mu{ke osobine; marinci je prihvataju tek po{to izdr`i torture i silovanje tokom obuke; u akciji pada u bes jer ne mo`e da ubije nekog Arapina jednim udarcem, ~ime pokazuje totalno stapanje sa „mu{ko{u“, Me|utim, poru~nik, kako bi je za{titio, stupa u akciju i ubija umesto nje. Film se zavr{ava time {to D`ejn, radosna i ponosna, odbija poziv koleginica da iza|u zajedno jer su je pozvali marinci na pivo i na masne viceve“.

Kulturnom konformizmu koji sagledava vojsku kao mesto gde je po`eljno prisustvo `ena, potrebno je suprotstaviti autonomnu misao, zasnovanu na razli~itosti roda, na sna`enju prakse odnosa me|u `enama koje osu|uju rat kao sastavni deo sistema u kojima `ivimo. Oslobo`ene od uslovljenosti koju name}e vojni sistem `ene mogu da upotrebe svoje potencijale u traganju za alternativnim delovanjem, izvan tradicionalne mu{ke politike, koja vojsku vidi skoro kao jedini na~in re{avanja sporova na svetu. [irenje mre`a `enske solidarnosti u kriznim podru~jima kao i u mirnodopskim predstavlja na~in i put gra|enja me|unarodne `enske politike, koja, nudi pregovore i nenasilne predloge re{avanja kriza, odbacuju}i logiku mr`nje i poni{tavanja drugog. U~esnice radionice su se potom uklju~ile u raspravu.

NEDA (Beograd): „@ene su masovno u~estvovalе u vojskama tokom Prvog i Drugog svetskog rata. Smatra se da je u Prvom svetskom ratu u~estvovalo oko 100.000 `ena. U Drugom svetskom ratu, u jedinicama savezni~kih snaga, `ene su bile vrlo brojne, nisu se borile na frontu,

ve} su ispunjavale du`nosti u pozadini. U pokretima otpora, u raznim zemljama okupiranim od strane sila nacisti~ke osovine, `ene su zauzimale va`na mesta, borile se zajedno sa mu{karcima, dele}i sa njima teret borbe. Zanimljivo je napomenuti da u fa{isti~kim re`imima, Italiji i Nema~koj, nije zabele`ena ve}a mobilizacija `ena za vojsku: one su bile prisutnije u policijskim jedinicama; bile su policajke, stra`arke, ~uvarke, vr{ile du`nosti nadzora u konc- logorima. Nakon Drugog svetskog rata, svet se podelio na dva antagonisti~ka bloka; nije postojala opasnost da izbije Tre}i svetski rat. Nije izbio, dakle, globalni sukob, ali oba bloka, uklju~uju}i i Var{avski pakt, sa SSSR na ~elu, proizveo je niz lokalnih ratova. Neki od tih ratova su okon~ani, a neki jo{ uvek traju. Mnoge `ene su se svrstavale uz jedan od blokova ili su odbacivale oba.

U tom svetu, Jugoslavija je bila primer neutralne zemlje, bila je jedan od pokreta~a nesvrstanog pokreta. Posle pada Berlinskog zida, ovaj bipolarni sistem je nestao i pojavila se jedina dominantna sila, NATO. Jugoslavija je primer kako se jedna neutralna zemlja pretvorila u prostor pun mr`nje. Nakon nestanka bipolarnog sveta, vrlo zanimljiv stav su zauzele zemlje Isto~nog bloka; sve vi{e `ele da u~estvuju u projektu „vojnog mira“ koji promovije NATO: `ele da u|u u NATO. O~igledno je da je proces eliminisanja starog naoru`anja vrlo sna`an, svi `ele da modernizuju oru`je i odbrambene sisteme, a da se oslobode starih zaliha oru`ja.

I pre pada Var{avskog pakta dosta se govorilo o u~e{u `ena u vojsci, ali je sa krajem bipolarizma ovo pitanje postalo jo{ va`nije. Jasno je da profesionalizacija vojske postavlja pitanje broja, koli~ine

potrebnih vojnika. Za u~e{}e u sada{njim ratovima, potrebne su visoko osposobljene osobe i postavljeno je pitanje: za{to `ene ne mogu da budu upotrebljene mudro, inteligentno, za{to se njihova sposobnost ne bi mogla iskoristiti u novim vojnim sistemima? Pored obuke mu{karaca, `ene se osposobljavaju za izvr{avanje vojnih zadatak i to sve slo`enijih. Pri tome je jasno da `ene aktivno u~estvuju u militarizaciji dru{tva. Ja sam u~estvovala u ratu, ali sam odmah po zavr{etku rata promenila stav, "sazrela sam" u stavu da `enama nije mesto u vojsci. Zavr{i}u poslednjim osvrtom: sada{nji ratovi su sve vi{e medijski ratovi jer mediji imaju ogromnu ulogu u pripremanju sukoba. Stavovi mas-medija su slede{i: mi smo dobri, pravda je na na{ojoj strani, oni drugi su zli. Oni/e koji se zala`u za mir, za dijalog, toleranciju, to su izdajinici/e.

U takvom propagandisti~kom okru`enju, `ene su `rtve la`nih informacija, jer misle da je istina sve {to se govori ili pi{e u medijima.

EDNA (Izrael): U mojoj zemlji slu`enje vojnog roka je obavezno za oba pola: `ene slu`e dve godine, a mu{karci tri godine. Vojni rok mogu izbe{i samo trudnice, bolesne i prigovara~ice savesti. Izrael je vrlo militarizovana nacionalisti~ka zemlja; obavezni vojni rok za `ene podsti~e velike kontradikcije u `enskom političkom pokretu koji se, s jedne strane bori protiv militarizma a s druge strane, se bori za jednaka prava `ena, jer, zapravo, `ene u oru`anim snagama obavljaju uglavnom pozadinske, uslu`ne poslove. Unutar vojske `ene su izlo`ene vrlo sna`noj diskriminaciji, sli~nu onoj koju trpe u civilnoj sferi. Sam premijer Ben Gurion, jedan od osniva~a dr`ave Izrael, tvrdio je da `ena

treba da bude emancipovana, da u~estvuje podjednako u svim sferama javnog `ivota, ali da, pre svega mora da bude majka. Svi moji srodnici su odslu`ili obavezni vojni rok: moj mu`, brat, sin. @ene u vojsci obavljaju samo drugorazredne poslove: sekretarice, ~ista~ice, kuvarice kafe. U tom smislu nave{}u primer moje }erke, kojom se ponosim: ona je stekla ~in oficirke i kad je odbila da obavlja du`nosti koje joj tim ~inom pripadaju, bilo joj je su|eno pred vojnim sudom. Izraelsko dru{tvo je vrlo ma~isti~ko i zasniva se na hijerarhijskim pravilima. Kad `ene zavr{e vojni rok, izlo`ene su istom tipu isklju~ivanja i diskriminacija kao u vojni~kom sistemu. Jedina uloga koja im daje vrednost je uloga majke; ~ak i kada izgube sina, one su, bez obzira na `alost, ponosne {to su prinele na oltar domovine „telo i krv“ svog sina. Ose}aju se herojkama, to su majke-heroji ~iji su sinovi pali u ratu“.

ANNALISA (Udine): Ja sam iz pograni~ne regije Fruli-Venecija-Djulija (Friuli-Venezia-Giulia). Tokom istorije do`iveo je brojne invazije i okupacije, tom zemljom su prokrstarile mnoge vojske, pretrpela je brojna ratna razaranja. U Prvom svetskom ratu front se kretao planinama Fiuli, popri{tu krvavih i beskrajsnih bitaka. U dugotrajnom i iscrpljuju}em ro-vovskom ratu, `ene su imale zna~ajnu ulogu. Naro~ito u planinskim masivima Alpa i Djulije, onom podru~ju koje razdvaja Austriju i Italiju. Tamo su `ene bile upotrebljene kao „nositeljke“: iz njihovih sela dolazile su do linije fronta, natovarane municijom, eksplozivima, hranom za vojnike koji su se borili u prvim redovima. Ove zadatke stalnog snabdevanja fronta ({to je podrazumevalo ogroman rizik za `ene) italijanska vlada je priznala

hovi mu{ki srodnici odlu`e da se priklju`e albanskoj oslobodila~koj vojsci, rizi-kuju da budu progonjene i nemaju drugog izbora. ^esto nemaju gde da pobegnu i ta-ko se priklju~uju U^K zajedno sa njiho-vim mu{kim srodnicima. Ja li~no nisam u U^K, ali tokom mojih aktivnosti, zajedno sa `enama iz grupe, stupila sam u kontak sa `enama koje su u U^K. Razgovraju}i sa njima, potvriilo se ono {to smo znale: ose}aju se za{ti}enima unutar U^K, ali ako bi im neko garantovao bezbednost, one bi vrlo rado iza{le iz vojske“.

JADRANKA (Sarajevo): Mnoge `e-ne su u{le u bosansku vojsku tokom rata 1992– 95 i to su u~inile da bi izbegle opa-snost, neizvesnost i teror u kojem su `ive-le. Iako su se borile, nosile oru`je, morale su da obavljaju tradicionalne poslove brige i pomo}i a istovremeno su trpjele na-silje i maltretiranje. To su uglavnom bile djevojke, naj~e{e iz porodica poginulih u ratu, u vojsku su u{le iz velikih ideala, `elje da odbrane svoju zemlju, ali dvije godine po zavr{etku rata shvatile su da bi bilo bolje za njihovu budu}nost da su os-tale u gradu ili na slobodnoj teritoriji. Po gradovima odbrana nije bila glavna preo-kupacija ve} pre`ivljavanje. Onaj ko je ostao mogao je da sa~uva radno mesto, oni koji su bili u vojsci, po povratku iz nje, vi{e nisu imali ni{ta; ekonomska situ-acija je o~ajna, fabrike su razru{ene i ne-ma sredstava da ponovo prorade. Za vre-me rata {kole, univerziteti su donekle ra-dili, sa velikim te{ko}ama i prekidima. Oni koji su poha|ali nastavu odr`avali su barem taj ritam. Me|utim, oni koji su je prekinuli da bi se uklju~ili u vojsku, sada su u beznade`nom polo`aju, bez i~ega. Radi se o velikom broju mladih mu{kara-ca i `ena bez kvalifikacija, bez diploma i

samim tim bez mogu}nosti zaposlenja. U najve}em broju slu~ajeva naru{eno im je zdravlje, jer se ra~una da su 50% od njih invalidi. Ono malo mogu}nosti za posao uglavnom se nudi mu{karcima. Bosna je jo{ uvijek vrlo patrijarhalna zemlja, rasprostranjeno je shvatanje da je `enino mjesto u ku}i, u ulozi majke i doma}ice. Zato je va`no da `ene postanu svesne okolnosti u kojima `ive, zato nam je va`no da `ene sti~u politi~ku svijest, da aktivno u~estvuju u javnom `ivotu, da rade u svoju korist, ali ne sa pu{kom u ru-ci ve} preko javnih politi~kih akcija.

U bosni i Hercegovini imamo 228 `enskih nevladinih organizacija. Od svih ovih organizacija moja grupa (@ene `ena-ma) je zatra`ila saradnju oko jednog go-ru}eg pitanja – nestalih u ratu. Zanimljivo je da je samo 1% od pomenutih NVO `en-skih NVO ponudila pomo} i saradnju. Problem nestalih je veoma tegoban: `ene koje su glave porodice, bez mu`a, brata, oca nalaze se u vrlo te{koj situaciji. Ug-lavnom su bez zaposlenja i prijeti opas-nost da izgube pravo da `ive tamo gdje su sada. Mi `elimo da postavimo pitanje vlastima, da zahtevamo da ubrza proces utvr|ivanja: ko je nestao ili utvrdi ko je `iv ili mrtav a vodi se na spisku nestalih. Preko dva svjedoka mogu}e je utvrditi da li je naka osoba mrtva ili ne. Me|utim, mnoge `ene ne mogu da ubiju u samima sebi nadu, ka`u da ~ak kad bi morale da napuste stanove u kojim su sada, kad bi ostale bez posla, ne bi pristale da im se ugasi ta poslednja iskra koja im uliva snagu da nastave da `ive. @ele da veruju da }e se njihovi dragi jednog dana vratiti ku}i. Ovaj problem je vi{e nego te`ak. Mi smatramo da `ene, ako bi se organizo-

vale, mogu da postignu mnogo vi{e nego dosada“.

LORENZA (Trento): „Ka`e se da vojske slu`e za odbranu zemlje, ali `esto napadaju druge zemlje i tako ih je mnogo te`e kontrolisati. @ene moraju da prona|u na~in civilne odbrane, alternativne odbrane, tj. bez oru`ja“.

Iz razgovora je postalo jasno koliko je odnos `ena prema ratu slo`en i protivre~an. @ene su `rtve rata jer ne odlu~uju o njemu i ne biraju rat: u ratovima i sukobima `ene su ubijane, poni`avane, silovane. @ene, kao {to je pokazala istorija, u~estvuju u ratu; obavljaju tradicionalne uloge brige i pomo|i, `ene su upotrebljene u industriji kao podr{kke ratnim poduhvatima njihovih zemalja, u vojskama u~estvuju, upra`njavaju logisti~ke i organizacione poslove ili su direktno uklju~ene u vojne akcije.

U situacijama kolektivne opasnosti, dr`ava se obra}a `enama, koristi i vred-

nuje njihovu sposobnost; kad se rat zavr{i, `ene su poslate ku|i, uobi~ajenim svakodnevnim poslovima, li{ene “javnosti” koja im, paradoksalno pru`a sukob. Zatev za slobodom `ena izra`en je kao zajedni~ka potreba, na kraju radionice, posebno pred ~injenicom da `ene sa Kosova sve vi{e ulaze u jedinice oslobodila~ke vojske; ukazano je na neophodnost tra`enja validnih alternativa ratu. I u trenucima odbrane, i u najte`im momentima, `ene ne treba da slu`e vojsci, treba uvek da tra`e, bilo pre bilo posle sukoba, civilna re{enja. @enske grupe treba da se zalo`e i ponude, stvaraju izlaza i nametnutog rata. Citiraju}i jo{ jednom Kristu Volf (Christa Wolf) sve smo se slo`ile da podr`imo „da izme|u ubijanja i umiranja postoji tre}i put – `ivot“.

*Pripremila:
Annalisa, Udine*

